

ТАҚРИЗИ

муқарризи расмӣ ба диссертатсияи Муҳаммад Саъдӣ Абдурахмон дар мавзуи «Рамзҳои сиёсӣ ҳамчун технологияи сафарбарнамоии сиёсӣ дар раванди идоракунии давлатӣ дар шароити Ҷумҳурии Тоҷикистон» барои дарёфти дараҷаи илмии доктори илмҳои сиёсӣ аз рӯйи ихтисоси 23.00.02 – Ниходҳо, равандҳо ва технологияҳои сиёсӣ

Рамзҳо тасвирҳои бо маънои маҷозиянд, ки ягонагии шаклу мухтаворо дар назар гирифта, як шиносаи мунҳасир ба фардро нишон дода, чун аломатҳои иҷтимоӣ-фарҳангии дар анъанот ғунҷонида шуда, иттилооти хосеро мунтақил мекунанд. Рамзҳои сиёсӣ бахши умдае аз маҷмуи рамзҳо буда, ҳама гуна падидаҳо ва фарояндҳои сиёсиро умумӣ ғардонида, таҷассум месозанд.

Диссертатсияи доктории Муҳаммад Саъдӣ Абдурахмон «Рамзҳои сиёсӣ ҳамчун технологияи сафарбарнамоии сиёсӣ дар раванди идоракунии давлатӣ дар шароити Ҷумҳурии Тоҷикистон» ба мавзуи муҳим дар илми сиёсатшиносӣ бахшида шуда, интихоби мавзӯ, сохтори рисола ва ба ҳам пайваस्ताгии мантиқии тамоми фаслҳо ва зерфаслҳои он шоистаи зикр аст.

Муҳаққиқ мубрам будани мавзуи мавриди пажӯҳишро бо далоили боварибахш дар муқаддимаи диссертатсия баён доштааст. Рамзҳои сиёсӣ ба назари муаллиф, ки онро метавон тайид кард, ин пеш аз ҳама инъикоси анъанаҳои таърихӣ сиёсӣ мебошанд, ки дар таҳкими ҳувияти миллӣ, хусни ҳамназарии ақшори ҷомеа ва муошират миёни гурӯҳҳои мухталифи сиёсӣ нақши калидӣ ифода намуда, дар низоми идоракунии давлатӣ воситаи бозғатимоди устувор сохтани пояҳои давлатдорӣ миллӣ ва усули амалӣ сохтани сиёсати давлатӣ маҳсуб мешаванд. Ба ин мазмун муаллиф рисолаи таҳқиқотӣ арзишмандеро дар улуми сиёсӣ, ки дар мубрам будани масоили таҳқиқотӣ он шаклу тардида нест, ба доираҳои илмӣ кишвар пешниҳод намудааст.

Мизони омӯзиши масъалаи мазкурро муҳаққиқ ба чаҳор гурӯҳ дастабандӣ намуда, асарҳои дар иртиботи ин мавзӯ офаридаи олимонро

мавриди нақду баррасӣ қарор дода, ба дурустӣ хотирнишон мекунад, ки то кунун дар мавриди ин мавзӯ ҳеҷ таҳқиқоти мукаммалу ҷомеъ анҷом наёфта ва таҳқиқи маҷмуии мавзуи «Рамзҳои сиёсӣ ҳамчун технологияи сафарбарнамоии сиёсӣ дар раванди идоракунии давлатӣ дар шароити Ҷумҳурии Тоҷикистон» имкон медиҳад, ки ҳалаъи баррасии он пур карда шавад.

Муаллиф ба вузӯҳ мақсад ва вазифаҳои худро, ки аз таҳқиқи заминаҳои назариявии рамзҳо дар ташаккули давлатдорӣ, таҳлили хусусиятҳои сиёсии ташаккули рамзҳои сиёсӣ дар раванди давлатдории миллӣ, мушаххас намудани рисолати рамзҳои сиёсӣ ва мақоми онҳо дар низоми муносибатҳои ҷамъиятӣ, муайян намудани рамзҳои сиёсӣ дар иртиботи сиёсии оммаи мардум ва ғайра иборатанд, мушаххас намуда, дар ҳалли онҳо усулҳои таҳлили муқоисавӣ, таърихӣ-сиёсӣ ва равиши маҷмуиро истифода кардааст.

Навгониҳои илмӣ диссертатсия дар натиҷаи омӯзиши маҷмуии мавзуи мавриди таҳқиқ ба даст омада, муаллиф бо исбот расонидааст, ки рамзҳои сиёсӣ бо хусусиятҳои хоси таърихӣ-сиёсӣ ва иҷтимоии худ ҳамчун василаи ташаккули сиёсати давлатӣ дар рушди ватандӯстӣ, хувиятсозӣ, таъмини ҳамгироии иҷтимоӣ дар низоми муносибатҳои ҷамъиятӣ, муаррифии давлат дар арсаи байналмилалӣ, таҳкими соҳибистиклолӣ ва ғайра нақши муҳим ва калидӣ доранд.

Диссертатсия аз се боб ва даҳ зербоб иборат аст, ки ҳар кадоме бо мавзуи мавриди паҷӯиш иртиботи мантиқӣ ва замонӣ дорад.

Боби якуми диссертатсия «Масъалаҳои назариявӣ-методологии таҳқиқи рамзҳои сиёсӣ ва хусусиятҳои онҳо» унвон дошта, бо се зербоб такмил шуда, масъалаҳои назариявӣ-методологии рамзҳо дар ташаккули давлатдорӣ ва механизми таъсиррасонии онҳо ба ҳокимият, хусусиятҳои сиёсии ташаккули рамзҳои сиёсӣ дар раванди давлатдорӣ ва рамзҳои сиёсӣ ва инкишофи технологияи сафарбарнамоии сиёсии ҳокимиятро фаро мегирад. Ба назари муаллиф рамзҳои сиёсӣ ҳамчун донишҳои соҳавӣ таърихи тулонӣ надошта, таҳлилу таҳқиқи ин масъала аз аҳди Шуравӣ

огоз мешавад. Бинобар ин, ҳам акнун истифодаи методологияи илмӣ дар таърихи омӯзиши рамзҳои сиёсӣ бисёр муҳим аст.

Рамзҳои сиёсӣ хусусиятҳои низоми сиёсии ҷомеа, роҳи таърихӣ инкишофи он, воқеияти ҷамъиятӣ ва пешомади инкишофи ҳар давлатро ифода мекунанд. Аз ин рӯ раванди рушди ҷомеа ва тағйироту таҳаввулотҳо дар он ҳамеша таъсиргуздор ба рамзҳои сиёсӣ буда, ба шаклу мазмуни онҳо дигаргунӣ ворид мекунад.

Дар ҳар ҷомеа рамзҳо ҷойгоҳи худро доштанд ва ба назари муаллиф онҳо замоне барои муттаҳид ва сарҷамъ кардани мардум, замоне барои муоширату муқолима, замоне барои идора намудани технологияҳои бузурги иттилоотӣ ва замоне барои дифои марзу буми кишварҳо истифода шудаанд.

Боби дуюми диссертатсия «Рамзҳои сиёсӣ ва нақши онҳо дар шароити соҳибистиклолии Ҷумҳурии Тоҷикистон» номгузорӣ шуда, муштамил аз се зербоб аст, ки фарогири масоили истиклоли сиёсии Ҷумҳурии Тоҷикистон ва аҳамияти қабули рамзҳои сиёсӣ, инкишоф ва робитаи рамзҳои давлатӣ дар низоми идоракунӣ сиёсӣ ва рамзҳои сиёсӣ ҳамчун василаи муттаҳидкунанда дар низоми муносибатҳои ҷамъиятӣ мебошад.

Муҳаққиқ масоили ғавқуззикрро баррасӣ намуда, дар бораи қабули рамзҳои сиёсии Ҷумҳурии Тоҷикистон дар солҳои аввали истиклолият ибрози андеша намуда, аз баҳсҳо дар бораи парчаму нишон ва суруди миллӣ сухан мегӯяд, ки билохира бо тафохуми ақшори васеи ҷомеа рамзҳои сиёсии Ҷумҳурии Тоҷикистон қабул гардиданд. Қабули рамзҳои сиёсӣ дар он замони ҳассос барои Ҷумҳурии Тоҷикистони тозабаистиклолрасида аз вазифаҳои умумимиллӣ буданд, ки роҳбарияти сиёсии кишвар бо масъулияти том яқҳо бо ҳаракатҳои ҷамъиятӣ сиёсӣ аз уҳдаи амалӣ намудани он баромаданд.

Инкишоф, тағйирпазирӣ ва робитаи рамзҳои давлатӣ дар низоми идоракунӣ сиёсӣ ва меъёрҳои босамари он дар зиндагии рӯзмарраи кишварҳои мухталифи ҷомеа, аз ҷумла дар фаъолияти касбии

сиёсатмадорон ва дар сатҳи тафаккури шахрвандони одӣ бо вазоҳат ошкор мешавад. Парчам, нишон ва суруди миллии Ҷумҳурии Тоҷикистон, ки аз таърихи пазируфтани онҳо дар замони истиқлолият муаллиф баррасихои маҷмӯӣ кардааст, чун рамзҳои сиёсӣ дар ташаккули давлатдории милли таъсири мустақил дошта, дар муҳтавояшон таърих ва мароми миллату давлат таҷассум ёфтааст. Ба назари муаллиф ин рамзҳои сиёсӣ дар замони соҳибистиқлолӣ на танҳо ҳамчун як аломати махсуси сиёсӣ, балки нишонаи ҳудогоҳӣ, худшиносӣ ва ҳувияти миллиро низ доро мебошанд.

Муаллиф мақоми рамзҳои сиёсиро дар низоми муносибатҳои ҷамъиятӣ чун василаи муттаҳидкунанда баррасӣ карда, таъсиргузор будани рамзҳои сиёсиро дар ҳаёти иҷтимоӣ сиёсӣ, ғайриҷамъияти мардум ва кишри сиёсатмадори ҷомеа ишора намуда, ба оромҳои милли ва умумияти этникӣ табдил ёфтани рамзҳои сиёсӣ, дар шуури мардум зухур намудани идеяҳои ҳамфикрӣ ва мустақилияти шахрвандӣ тавассути рамзҳои сиёсӣ дар раванди идораи давлатиро таъкид мекунад.

Боби сеюм ва хотимагии диссертатсия, ки бо унвони «Нақши рамзҳои сиёсӣ ва махсусияти идоракунии онҳо дар вазъи имрӯзи Ҷумҳурии Тоҷикистон» мушаххас шудааст, аз чаҳор зербоб иборат буда, дар бораи аҳамияти рамзҳои сиёсӣ чун василаи сиёсати давлатӣ дар таҳкими ватанпарастӣ ва ҳувияти милли, зарурати рамзҳои сиёсӣ дар иртиботи сиёсии омма, рамзҳои сиёсӣ чун омили таъсиррасон дар тағйироти ҳокимияти сиёсӣ ва нақши идеологияи сиёсӣ дар ташаккули таблиғоти рамзҳо баҳс мекунад.

Рамзҳои сиёсӣ барои кишварҳои тозаистиқлол ва миллатҳои бумӣ дар раванди идоракунии давлат зарурати воқеӣ пайдо намуда, эҳсоси ватанпарастии шахрвандонро бедор карда, тақвият медиҳанд ва дар миёни ҷомеа ватандӯстиро ташвиқ мекунад. Сиёсати давлатӣ дар ин раванд шахрвандонро ба он во медорад, ки ба рамзҳои сиёсӣ чун муқаддасоти милли арҷ гузоранд. Рамзҳои сиёсӣ яке аз воситаҳои муаррифӣ кардани кишвар, дастовардҳои миллии он, истиқлоли сиёсӣ ва

ифодаи ғояҳои миллӣ маҳсуб гашта, барои тарғиби ватанпарастӣ, таҳкими низоми ҷамъиятӣ заминаҳои муҳимро барои идоракунии давлатӣ фароҳам меоваранд. Муаллиф ба ин назар аст, ки тарбияи ватандӯстӣ қисми таркибии мақсаду вазифаҳои давлат қарор мегирад, ки барои амалӣ намудани манфиатҳои давлат рамзҳои сиёсиро ҳамчун технологияи сафарбарнамоии сиёсӣ мавриди истифода қарор медиҳанд.

Чун шуури инсон ҳамеша зери таъсири воқеаҳои сиёсӣ ва иҷтимоӣ ташаккул меёбад, бинобар ин рамзҳои сиёсӣ дар фароянди иртиботи сиёсии омма муҳим арзёбӣ мешаванд. Ба андешаи муҳаққиқ пайдоиши рамзҳои сиёсӣ дар иртиботи сиёсии омма дар замони соҳибистиклолӣ аз ташаккули маданияти сиёсӣ вобаста буда, дар мафкура ва шуури ҷамъиятӣ таҳаввулоти ҷиддии боарзиш ба вуҷуд меоварад. Бо ташаккули низоми нави арзишҳои сиёсӣ дар шароити Тоҷикистон дар муносибатҳои ҷамъиятӣ тағйироти ҷиддӣ ба амал омада, дарки ҷомеа оид ба рамзҳои сиёсӣ ҳамчун василаи сафарбарнамоии сиёсӣ дигаргун мегарданд.

Рамзҳои сиёсӣ ҳамеша бо ҷомеаи инсонӣ ҳамқадаму ҳамсафар буда, дар ҳаёти ҷомеа ва инсонҳо худро чун василаи идоракунии сиёсӣ ва омили таъсиргузор ба тағйиротҳои гуногуни иҷтимоӣ, сиёсӣ, иқтисодӣ ва фарҳангӣ муаррифӣ кардаанд. Нақши рамзҳои сиёсӣ ҳамчун омили таъсиррасон ба тағйиротҳои ҳокимияти сиёсӣ ва дигаргуниҳои нави иҷтимоӣ дар замони тағйирпазирии давлат бештар ба омилҳои инсонӣ вобастагӣ доранд. Муҳаққиқ дар мисоли кишварҳои тозаистиклоли пасошуравӣ менависад, ки истиклолияти сиёсӣ раванди рушду инкишофи рамзҳои сиёсиро дар ин кишварҳо вусъат бахшида, роҳбарони сиёсии онҳо ҳар яке бо хусусияти миллии хеш барои рамзҳои сиёсии кишварашон шаклу маънои тоза бо дарназардошти гузаштаи таърихӣ эҷод намуданд, ки дар натиҷа дар аксари ин кишварҳо майдони Парчам, Нишон ва дигар атрибутҳои давлатӣ падид омаданд.

Идеология дар раванди тағйироти ҷомеа на танҳо ба равандҳои сиёсӣ таъсир мерасонад, ин чунин идеология худ метавонад дучори таъсири равандҳои сиёсӣ низ гардад. Ба назари муаллиф рамзҳои сиёсӣ тавассути

идеология эътирофи шахрвандонро ба даст меоваранд, дар натиҷа дарки бошуурокаи рамзҳои сиёсӣ ҳосил шуда, иртиботи сиёсии мардум нисбат ба рамзҳо бештар мегардад. Чун идеология дорои хусусияти сиёсӣ ва маънавист, аз ин рӯ тавассути он ташвиқу тарғиби рамзҳои сиёсӣ ба амал меояд ва ҷомеа онро мепазирад. Идеологияи сиёсӣ ва рамзҳои сиёсӣ ҳамчун василаи сафарбарнамоӣ дар робитаи танготанг қарор дошта, заминаи ба вучуд омадани умумияти ақидатиро дар ҷомеа муҳайё месозанд.

Ҳамин тавр дар давоми нигориши рисола диссертант маҳорати худро дар таҳқиқу таҳлили матолиби густурдаи мавзӯи мавриди пажӯҳиш нишон дода, бо натиҷагирии илмию мантиқӣ ба бобҳо ва зербобҳои диссертатсия хусни анҷом мебахшад.

Автореферат, монографияҳо ва мақолаҳои ҷопшуда баёнгари муҳтавои диссертатсия мебошанд.

Диссертатсияи Муҳаммад Саъдӣ Абдурахмон дар мавзӯи «Рамзҳои сиёсӣ ҳамчун технологияи сафарбарнамоии сиёсӣ дар раванди идоракунии давлатӣ дар шароити Ҷумҳурии Тоҷикистон» барои дарёфти дараҷаи илмӣ доктори илмҳои сиёсӣ аз рӯйи ихтисоси 23.00.02 – Ниҳодҳо, равандҳо ва технологияҳои сиёсӣ бо ихтисоси интиҳобнамудаи муаллиф мутобиқат дорад.

Бо таваҷҷуҳ ба дастовардҳои илмӣ ва бартариҳои диссертатсияи ба ҳимоя пешниҳодшуда, меҳостем баъзе камбудҳои ва эродҳоро, ки ҳангоми мутолиа ба назар расид, зикр намоем:

1. Салоҳ мебуд агар дар муқаддима ба ҷойи «муҳимияти мавзӯи таҳқиқот» «мубрам будани мавзӯи таҳқиқот» зикр мешуд.

2. Дар рисола омадааст, ки «Рамзҳо ва хусусиятҳои бевоситаи онҳо вобаста ба тараққиёти ҷомеа шаклу мазмунӣ хешро борҳо тағйир додаанд. Аммо замони давлатдорӣ Сомониён бештар мавқеи хоса пайдо намудаанд». (с.58) Муаллиф мушаххас накардааст, ки кадом рамзҳои сиёсӣ дар замони Сомониён назар ба гузашта мавқеи хос пайдо намуданд.

3. Муаллиф менависад, ки «Дар давлатҳои демократӣ рамзҳои сиёсӣ

на танҳо ифодакунандаи орзуву омол ва иродаи ҳокимият, балки нишонаи давлатдории миллӣ мебошанд» (с.74). Бояд гуфт, ки ин на танҳо дар давлатҳои демократӣ мушоҳида мешавад, инчунин дар гузашта ва имрӯз дар давлатҳои монархӣ ва ҳатто автократӣ ин тамоюл комилан ошкоро ба назар мерасад. Масалан, дирафши асосгузори шоҳаншоҳии Ҳахоманишӣ - Куруши Бузург, ки уқоби кушодаболе буд, ки ҳамеша пешопеши сипаҳсолор бурда мешуд ё Дирафши Ковиён - рамзи давлатдории шоҳаншоҳии Сосониён, ки сипаҳсолори Эрон Рустами Фаррухзод дар ҷанги Қодисия бо арабҳо ҳифзати онро ба гурӯҳи размандағони далераш эътимод кард ва онон то дами марг аз ин рамзи давлатдории шоҳаншоҳӣ дифоъ карданд.

4. Шоиста мебуд агар муаллиф зербоберо ба рамзҳои сиёсии давлатҳои тоҷикон аз аҳди қадим то садаҳои миёна: Ҳахоминишиён, Ашкониён, Сосониён, Ҳайтолиён ва Сомониён ихтисос меод. Зеро мухтавои парчам ва нишони кунунии Ҷумҳурии Тоҷикистон ва Ливои Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон баргирифта аз рамзҳои давлатдории тоҷикон дар гузаштаҳои дур мебошад.

5. Дар матни диссертатсия такрори матолиб ба назар мерасад, масалан, қабули рамзи парчам дар саҳифаҳои 130, 133, 153, 164 ва ғайра такрор омадааст.

Дар айни ҳол, ин камбудиҳо ва кистҳои назари хоси муқарриз буда, хусусияти пешниҳоди ислоҳӣ дошта, арзиши илмӣ диссертатсияро поин намебаранд. Диссертатсия дар сатҳи баланди илмӣ навишта шуда, фарогири матолиби зиёде дар мавзӯи мавриди пажӯҳиш буда, таҳқиқоти мукамал, мубрам ва пурқимат мебошад.

Хулоса, диссертатсияи доктараби дараҷаи илмӣ Муҳаммад Саъдӣ Абдурахмон дар мавзӯи «Рамзҳои сиёсӣ ҳамчун технологияи сафарбарнамоии сиёсӣ дар раванди идоракунии давлатӣ дар шароити Ҷумҳурии Тоҷикистон» барои дарёфти дараҷаи илмӣ доктори илмҳои сиёсӣ аз рӯйи ихтисоси 23.00.02 – Ниҳодҳо, равандҳо ва технологияҳои сиёсӣ кори мустақилонаи анҷомёфта ба ҳисоб меравад.

Диссертатсия ба талаботи бандҳои 32-33-и Тартиби додани дараҷаҳои илмӣ, ки бо қарори Ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистон аз 30.06.2021, №267 (бо тағйиру иловаҳо бо қарори Ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистон аз 26.06.2023, №295) тасдиқ шудааст, ҷавобгӯ буда, муаллифи диссертатсия Муҳаммад Саъдӣ Абдурахмон сазовори дарёфти дараҷаи илмии доктори илмҳои сиёсӣ аз рӯйи ихтисоси 23.00.02 – Ниҳодҳо, равандҳо ва технологияҳои сиёсӣ мебошад.

Муқарризи расмӣ:

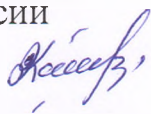
Доктори илмҳои таърих, мудири

Шуъбаи таърихи қадим,

асрҳои миёна ва нави Институти таърих,

бостоншиносӣ ва мардумшиносии

ба номи А.Дониши АМИТ



Камолов Ҳамзахон Шарифович

Суроға: Ҷумҳурии Тоҷикистон, ш. Душанбе, хиёбони академикҳо Рачабавҳо, 9

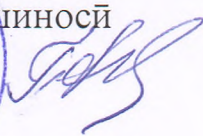
Институти таърих, бостоншиносӣ ва мардумшиносии ба номи А.Дониш

Тел: 934212844, E-mail: hamza_Kamol@mail.ru

28 март 2025

Имзои Камолов Ҳамзахон Шарифовичро тасдиқ менамоям.

Нозири кадрҳои Институти таърих, бостоншиносӣ ва мардумшиносии ба номи А.Дониш



Г.Файзуллоева